

Vyjádření oponenta ke Konceptci revize vzdělávací oblasti (zadání a vzor)

Základní informace:

Koncepce revize vzdělávacích oblastí (dále jen “Koncepce”) byly vytvořeny jako podklad pro budoucí aktualizaci a inovaci rámcových vzdělávacích programů pro základní vzdělávání. Členové pracovní skupiny vzdělávací oblasti při tvorbě Koncepce vycházeli ze zadání a návrh odevzdali k internímu připomínkování 30. listopadu 2022. Po zapracování připomínek vznikla verze 2, která je určena k oponentnímu vyjádření.

Smyslem je poskytnout tvůrcům zpětnou vazbu z pohledu odborníků z praxe v příslušném oboru.

Podněty z oponentního vyjádření budou do Konceptí zapracovány a vzniknou verze ke zveřejnění na webu <https://velke-revize-zv.rvp.cz/>. Koncepce se budou zveřejňovat včetně vyjádření oponenta.

Zadání:

Vyjádření, prosím, strukturujte formou odpovědí na níže uvedené otázky – buď jako odpověď na každou otázku zvlášť, nebo jako souvislý text odpovídající na dané otázky v každé ze 3 uvedených částí.

Bud'te, prosím, co nejvíce konkrétní, pokud je to účelné, a své názory formulujte věcně. Očekávaný rozsah vyjádření je 2-3 strany textu.

Vyjádření oponenta

Koncepce revize vzdělávací oblasti (název): Člověk a společnost

Oponent: Tomáš Hubálek

Posouzení textu

Otázka	Reaguje odpověď na zadanou otázku?	Jsou odpovědi srozumitelné pro učitele základních škol bez příslušné aprobace?	Jsou odpovědi srozumitelné pro odbornou veřejnost se znalostí oboru (učitelé s aprobací, didaktici VŠ)?	Jsou informace a formulace odborně a terminologicky přesné?
Čím je podle vašeho názoru vzdělávací oblast specifická vůči ostatním vzdělávacím oblastem a v čem je důležitá/zásadní pro všeobecný rozvoj žáků (jejich znalosti, dovednosti, postoje a hodnoty)?	Ano	Ano	Ano	Ano
Jaké současné vývojové trendy vzdělávací oblasti a souvisejících vědních oborů (v zahraničí i v ČR) považujete za inspirativní a přínosné pro všeobecný rozvoj žáků a jejich vzdělávací potřeby a měly by být promítnuty do revidovaného RVP ZV?	Ano	Ano	Ano	Ano
Jak se v současném pojetí vzdělávací oblasti promítají stěžejní témata HSR (kompetenční a gramotnostní pojetí, průřezová	Ano	Ano	Ano	Ano

témata, individualizace výuky aj.), v čem jsou naopak tato témata zohledněna nedostatečně?				
Jaké překážky je třeba překonat při modernizaci vzdělávací oblasti, zlepšení návaznosti jednotlivých vzdělávacích stupňů, provázání vzdělávací oblasti s ostatními vzdělávacími oblastmi a obory, provázání s klíčovými kompetencemi, gramotnostmi a průřezovými tématy?	Ano	Ano	Ano	Ano
Co a proč je potřeba ve vzdělávací oblasti změnit (například redukovat, doplnit, přeformulovat, přesunout, uvést do souladu HSR)? Jaké řešení navrhuje?	Ano	Ano	Ano	Ano
Jaké navrhuje změny, aby do vzdělávací oblasti byly optimálně promítnuty klíčové kompetence, základní a oblastní/oborové gramotnosti a průřezová témata?	Ano	Ano	Ano	Ano
Jak se má změnit rozdělení oblastí a oborů, přiřazení oborů do oblastí, vztahy mezi obory a oblastmi a návaznosti oborů a oblastí mezi vzdělávacími stupni s ohledem na celostní rozvoj každého žáka?	Ano	Ano	Ano	Ano

Jak navrhujete do vzdělávací oblasti zapracovat stěžejní témata HSR – digitalizace, wellbeing (všestranná pohoda a odolnost fyzická, psychická, sociální, duchovní), individualizace výuky, propojování formálního a neformálního vzdělávání, klimatická změna, společenské změny apod.?	Ano	Ano	Ano	Ano
Jaký očekáváte vliv navrhovaných změn na všeobecný rozvoj každého žáka (například motivaci, sebepojetí, volba vzdělávací cesty a přijetí odpovědnosti žáka za vlastní učení a celoživotní vzdělávání, rozvoji sociálně-emocionálních dovedností a další)?	Ano	Ano	Ano	Ano

Komentář:

V rámci první části mého vyjádření jsem své hodnocení formální roviny zpracoval do přiložené tabulky, která je doufám přehlednější.

Posouzení obsahu

Posuzovaný text je v obecné rovině konzistentní, uvedená tvrzení a doporučení nejsou diskrepantní a je formulován se zřetelem nejen ve vztahu ke koncepčním změnám, ale i ve vztahu k dalším strategickým dokumentům¹ (viz např. komentář k otázce č. 3, odst. 1). Celkově dle mého názoru splňuje parametry moderní vize vzdělávacího oboru pro 21. století.

Níže uvádím své konkrétní poznámky dle stanovené struktury:

1) V čem je Koncepce inovativní? Reaguje Koncepce na aktuální trendy a vývoj daného oboru/oblasti? (z pohledu vývoje didaktiky nebo z pohledu vývoje příslušné vědní disciplíny)

Souhlasím s tvrzením, že předložená koncepce dává v adekvátní podobě akcent na aktuální trendy. Snad jen co se týká stanovování prioritních témat se zejména v západních zemích (VB, USA) klade značný důraz na demokracii v nejširším kontextu (včetně např. odpovědného aktivního občanství).

Z pohledu didaktických trendů pozitivně hodnotím doporučení odklonu od transmisivní formy předávání poznatků (předpokládám, že budou v rámci vzdělávací oblasti akcentovány více afektivní cíle) a také poukázání na možnou alternativní formu hodnocení žáků (viz otázka č. 6, s. 4).

Stejně pozitivně vnímám požadavek vhodnějšího (a konkrétnějšího) propojení nejen v rámci vzdělávací oblasti (dějepis a výchova k občanství + zeměpis), ale i provázanost se vzdělávací oblastí člověk a jeho svět pro první stupeň.

2) Co na Koncepci oceňujete?

Velmi oceňuji práci kolegů na předloženém textu. Je koncipován jasně a srozumitelně s vazbou na skutečné praktické potřeby školského prostředí. Stanovené cíle, postupy a doporučení hodnotím jako reálné a přínosné. Svě níže uvedené dílčí připomínky vnímám jen jako případné doplnění textu, popř. jako náměty k další diskuzi.

3) Jaké otázky by bylo vhodné ještě v Koncepci dořešit? Co v Koncepci chybí?

V několika otázkách je zmíněno propojení a návaznost na vzdělávací oblasti 1. a 2. stupně (např. ot. č. 7, 8 i 9), což pokládám za nesmírně žádoucí. Určitě je

¹ Zejména Strategie vzdělávací politiky ČR do roku 2030+. Dostupné on-line: <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/strategie-2030>

vhodné mít tyto vazby na zřeteli (zejména je toto řešeno v ot. č. 7), ale pro finální verzi textu bych doporučil uvést konkrétnější možnosti tematické kontinuity. Stejně tak doporučuji revizi obou vzdělávacích oblastí směrem k odstranění případných duplicit v učivu).

Otázkou k diskuzi je, zda do RVP ZV zařadit (např. v rámci charakteristiky vzdělávacího oboru) alespoň stručný popis vztahu obsahů učiva k jednotlivým vědním oborům. Potenciál v tomto ohledu spatřuji v možnosti směřovat žáky k relevantnějším zdrojům informací v případě, že o ně projeví zájem.

Koncepce dle mého soudu nedostatečně pracuje s možnými alternativami vzhledem k individuálním potřebám žáků (žáci nadaní a žáci se specifickými vzdělávacími potřebami). Předpokládám, že tato záležitost bude řešena v obecné/společné části RVP ZV, nicméně úvaha nad úpravou obsahů učiva pro jednu, či druhou skupinu žáků v rámci vzdělávací oblasti by byla na místě.

Příslušná vzdělávací oblast je dynamická i z pohledu probíraných témat. Bude dán prostor pro témata, která aktuálně budou žáky zajímat (např. problematika genderu, různých etických a morálních dilemat), anebo by měl být RVP ZV v otázce obsahu učiva rigidnější? Částečně je na problematiku poukázáno v posledním odstavci u otázky č. 6 (s. 4), doporučuji přesto v tomto ohledu důraznější připomínku a tím vytvoření tlaku na inovativnější pojetí samotných hodin v praxi (směrem ke konstruktivismu).

4) Na jaká rizika jste v textu Koncepce narazili?

Poslední věta u komentáře k otázce č. 4 („*Dalším problémem je celkově malá prestiž VO*“) má značnou pravdivostní hodnotu, nicméně nijak není naznačeno, jak tento nedostatek odstranit (byť chápu, že možnosti vyplývající z povahy hodnoceného dokumentu nejsou velké). V této souvislosti je dobré připomenout, že koncepce se nezabývá požadavky na osobnost pedagoga ani v tom smyslu, že v ní není zmíněn akcent na aprobovanost učitelů. Dle mého názoru je třeba tlak na tento požadavek zintenzivnit, obzvláště mají-li být všechny principy v návrhu koncepce funkční v praxi. Na druhou stranu je otázkou k diskuzi, nakolik má být tento problém integrální součástí návrhu koncepce revize RVP ZV v příslušné vzdělávací oblasti.

„Skrytou“ hrozbu spatřuji nadále v nejednoznačném vymezení vzdělávací oblasti z pohledu příslušných vzdělávacích oborů (dějepis, výchova k občanství, zeměpis). Částečně je sice záležitost propojenosti naznačena v otázce č. 7 (poslední věty s. 4), ale v koncepční oblasti (otázka č. 5) praktické návrhy jak pozměnit/propojit zeměpis s ostatními vzdělávacími obory chybí (viz s. 4, body i a ii). Doporučuji proto buď předložený dokument doplnit o konkrétní body k zeměpisu a návrhy k jeho funkčnímu propojení s dějepisem a výchovou k občanství, anebo bych zvážil změnu obecné charakteristiky vzdělávací oblasti (směrem k vynechání zeměpisu). Obě varianty dle mého názoru přispějí k jasnějšímu vymezení vzdělávací oblasti a pochopení jejího významu, smyslu a poslání.

Největší riziko předloženého návrhu spatřuji v málo výrazném důrazu na požadavek zvýšení časové dotace pro reálnou výuku na školách. Aktuální stav po tzv. malé revizi RVP ZV je z pohledu časové dotace při dodržení uvažovaných změn z mého pohledu nereálný. Proto doporučuji zintenzivnit požadavek na posílení časové dotace pro celou vzdělávací oblast v minimálním rozsahu o 1-2 hodiny týdně.

Vzdělávací oblast Člověk a společnost (zejména pak výchova k občanství) je koncipována multioborově. Má-li dojít k posílení jednotlivých gramotností (viz výčet v otázce č. 4), je třeba také (do)řešit funkčnost procesu jejich získání a osvojení u žáků. Je vhodné nejprve jednotlivé gramotnosti charakterizovat a následně důsledně uvádět, který obsah učiva přispívá k naplnění gramotností a jaký je ideální cílový stav. A to vše v souladu s propojováním s klíčovými kompetencemi a průřezovými tématy (viz odpověď na otázku č. 5, s. 3-4). Zamýšlený finální dokument by ale neměl obsahovat výrazné duplicity.

Doporučení

5) Uved'te Vaše doporučení, připomínky, náměty a komentáře pro další práci s Konceptí.

Podrobnější komentář týkající se doporučení uvádím výše. Předpokládám, že se v další fázi podaří úspěšně předloženou koncepci zpracovat do znění RVP ZV a příslušné vzdělávací oblasti.